

Хоцімская раённая бібліятэчная сетка
Батаеўская сельская бібліятэка-музей

**Беларуская вёска
ГУТА:
спаленая памяць
аб вайне**

2012 г.

Хоцімская раённая бібліятэчная сетка
Батаеўская сельская бібліятэка-музей

**Беларуская вёска
ГУТА:
спаленая памяць
аб вайне**

2012 г.

Ідзе час, але не губляюцца ў памяці цяжкія гады вайны.

На беларускай зямлі было разбурана і спалена 9 200 вёсак, з якіх больш 5 тысяч знішчана разам з жыхарамі ў час карных аперацый.

У Хоцімскім раёне трагічным прыкладам можа служыць спаленая вёска Гута. У гэтай вёсцы, размешчанай сярод балот, у найпрыгажэйшым месцы ляснога масіву, магла б быць цудоўная будучыня! Дружна жылі ў ёй людзі. І не толькі таму, што ў асноўным усе паміж сабой былі далёкія і блізкія родзічы. Прыродная дабрыня і сялянская мудрасць аб'яднала гэтых людзей у адзіную вялікую сям'ю. Калі б не вайна...

Беларуская вёска Гута: спаленая памяць аб вайне [Тэкст] / Хоцімская раённая бібліятэчная сетка, Батаеўская сельская бібліятэка-музей. – в.Батаева, 2012. – 11 с.

Хоцімская раённая бібліятэчная сетка, 2012г.

Чорнымі знакамі ў гісторыі Беларусі сталі абеліскі памяці мірных вёсак, сцёртых з зямлі ў агні другой сусветнай вайны.

Адной з такіх вёсак стала невялікая вёсачка Гута, што існавала ў 18 кіламетрах ад г.п. Хоцімск Магілёўскай вобласці.

Гута - былая вёска ў Батаеўскім сельскім Савеце.

Слова Гута паходзіць ад нямецкага Hütte, якое мае два значэнні: металургічны завод і шкларобны завод. Архіўныя матэрыялы сведчаць аб існаванні на тэрыторыі хоцімшчыны ў 18-19 ст. шклянога завода каля в.Батаева. У перыяд прыгоннага права ў гэтым месцы адзін феодал пабудаваў шкляны завод. Тады ўсе шкляныя заводы называліся “Гутай”, пагэтану новую вёсачку так і назвалі. Завод вырабляў посуд, працавалі тут прыгонныя сяляне.

У 1861 годзе, пасля адмены прыгоннага права, гаспадаром зямель, на якіх знаходзілася Гута, стаў памешчык Шчаглавіты (шклезавод ужо сваю дзейнасць спыніў). На месцы былой Гуты ў той час было тры хаткі і некалькі хлявоў са скотным дваром. У перыяд 1-й сусветнай вайны ў хлявах, што засталіся на шклезаводзе, жылі ваеннапалонныя аўстрыйскія салдаты, якія працавалі на лесапавале, дзе нарыхтоўвалася драўніна для піларамы, што працавала на Міхаліне.

У час Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 года ўсе забудовы былога шклезавода былі спалены. У 1920 годзе на Гуту з в.Дубраўка першым пасяліўся беззямельны селянін Харытон Максімавіч Лаўроў з жонкай Анастасіяй і маленькім сынам Паўлам. Так пачала будавацца вёска, якую ўсе называлі Гута. Вёска была невялікая, усяго 17 двароў. У склад вёскі ўваходзіў хутар Камянец, які знаходзіўся ў 700-800 метрах і складаўся з 3 двароў.

У 1932 годзе ў Гуце быў арганізаваны калгас, які назвалі “Чырвоная Гута”. У гэты час у вёсцы пражывала каля 70 чалавек. Першым старшынёй арганізаванага калгасу стаў Раман Ільіч Рафеенка. Да пачатку Вялікай Айчыннай вайны ў калгасе было ўжо каля 100 кароў, 25 коней, больш за 200 авечак. Пасля аб’яўлення вайны коней забралі ў войска, а кароў і авечак дзяўчаты Паліна і Кацярына Лаўровы, Марыя і Дуня Піліпенкі пагналі ў Тамбоў. Пайшлі служыць у войска і 11 мужчын з в.Гута.

Адзін з гаспадароў двароў Фрол Трацейкін не ўступаў у калгас. З дапамогай мясцовых жыхароў ён быў спустошаны. Перад вайной пакінуў родны хутар і пераехаў у суседнюю вёску Князеўка. У час акупацыі рашыў адпомсціць крыўднікам і пачаў працаваць на немцаў, даносіў дадзеныя

нямецкай уладзе. Партызаны западозрылі яго, спынілі, абшукалі, знайшлі спіс гутлян, якія, па яго меркаванні, маюць сувязь з партызанамі. Тут жа, ў лесе каля Страшэнска Трацейкін быў пакараны.

З першых дзён нямецкай акупацыі раёна ў лясах, што акружаюць Гуту, сталі збірацца салдаты і афіцэры Чырвонай Арміі, якія не выйшлі з акружэння. Яны ўтварылі партызанскія групы і атрады, якія пасля ўліліся ў склад 5-й Клятнянскай брыгады. У Гуту часта заходзілі групы партызан з брыгады А.Ф.Фёдарова, атрадаў Шамякіна, Галюгіна і іншых. У вёсцы для патрызан выпякалі хлеб, назапашвалі іншую правізію. Усё гэта вельмі непакоіла захопнікаў, і ў сакавіку 1942 года яны прасачылі лес вакол Гуты, а ў жыхароў пазабіралі кароў і збожжа. 14 сакавіка ў двары Лаўровай Афанасіі карнікі растралі 2 партызан, якіх схапілі ў вёсцы ў стане цяжкага абмаражэння. Яны не выдалі тых, хто іх лячыў і сваіх баявых таварышаў, якія знаходзіліся усяго толькі каля двух кіламетраў у лесе Вінгун, атрад Макагона, 2-гі Хоцімскі атрад з Гуты. Гэта былі салдаты Савецкай Арміі. Яны выбралі смерць, а не здраду. Пазней выяснілася, што загінуўшымі аказаліся афіцэр Чырвонай Арміі камуніст Сцяпан Васільевіч Якубоўскі і камсамалец Мікалай Сабакін. Яны пахаваны паблізу месца гібелі. У час акупацыі нямецка-фашысцкімі войскамі Беларусі на Гуце знаходзіліся дэверсійна-падрыўныя групы атрадаў “Бясстрашны”, “За Савецкую Беларусь”, Яроміна і Скандзілава, якія потым увайшлі ў склад 5-й Клятнянскай партызанскай брыгады. Кантралявалі ўчасткі чыгункі Журбін-Бялынкавічы-Касцюковічы, а таксама ўчастак шашэйнай дарогі Касцюковічы-Хоцімск. Акрамя названых атрадаў вёску Гуту часта наведвалі партызаны з асобнага атрада НКВД.

У кастрычніку 1941 года ў Батаеўскіх лясах размяшчаўся атрад Мядзведзева, затым зняўся з месца стаянкі па загаду з Масквы і пайшоў на Заходнюю Украіну, выконваючы баявыя заданні. Частымі наведвальнікамі Гуты былі партызаны з розных брыгад і атрадаў, якія дыслакаваліся ў другіх раёнах ляснага масіва Беларусі і Расіі, а таксама з атрада Антоненкі – “Бальшавік”, што складаўся ў асноўным з мясцовых жыхароў.

У канцы восені 1942 года і пачатку зімы 1943 года ўсе партызанскія атрады 5-ай Клятнянскай брыгады, дыслакаваныя ў Суражскім, Хоцімскім, Касцюковіцкім і Клімавіцкім раёнах, у тым ліку атрад асобнага назначэння “Бальшавік”, перабазаваліся ў Клятнянска-Бранскія лясы Расіі, пікінуўшы ўсяго толькі асобныя партызанскія групы для сувязі. Туды ж рэйдам з Украіны пад камандаваннем генерала А.Ф.Фёдарова прыбыла Чарнігаўска-Валынскае партызанскае злучэнне. Нямецкае камандаванне, ведаўшы аб гэтым, паспяхова перакінула франтавыя часці для акружэння і знішчэння партызанскіх фарміраванняў. Адначасова, з правадзімай блакадай супраць партызан,

фашысты вялі насільны ўгон мірных Савецкіх грамадзян у нямецкае рабства. Па дадзеных справаздач у 1944 годзе першага сакратара Хоцімскага райкама партыі Е.Г. Гурскага з раёна ў Германію сагнана семсот чалавек.

У пачатку восені 1942 года на калгасным полі в.Гута ў начны час па ўмоўным сігналам быў скінуты груз партызанам самалётам А-2, якія прыляцелі з “Вялікай зямлі”.

Нямецкае камандаванне ў надзеі авалодаць ініцыятывай у 1943 годзе заняло абарончую мяжу Курска-Арлоўскага накірунку. Па іх замыслу прадугледжвалася дугападобнай, глыбока эшаланаваанай абароне нанесці Савецкім войскам непаўторныя страты, а затым перайсці ў контрнаступленне, акружыўшы асноўныя ўдарныя наступальныя сілы, гэта значыць паквітацца, зрабіць тое, што яны атрымалі пад Сталінградам. Наша войска, не губляючы часу, рыхтавалася да наступлення. Вярхоўным галоўнакамандаваннем вялікае значэнне надавалася партызанскаму руху. У тыл ворага накіроўваліся сотні самалётаў з усім неабходным для забеспячэння партызанскіх, дыверсійных груп, якія, у сваю чаргу, праводзілі смелыя аперацыі, пускалі пад аткос варожыя саставы, якія ішлі на фронт, падрывалі чыгуначныя масты, выводзілі з строю шматкіламетровыя чыгуначныя дарогі і іншыя аб’екты ваеннага значэння.

Нямецкае камандаванне прыняло шэраг контрмер супраць партызан.

Зняўшы з фронту асобныя і вайсковыя часці, падключыўшы да іх мясцовых паліцэйскіх, пачалі блакіраваць прыфрантавую лясную паласу. Так у канцы 1943 года фашысцкай блакадзе падвергся лясны масіў Суражскага, Хоцімскага, Касцюковіцкага раёнаў. 6 ліпеня імі былі блакіраваны лясныя вёскі Хоцімскага раёна: Дубраўка, Князеўка, Ліпаўка, Батаева. У гэты дзень з в.Батаева праз лясны масіў фашысты накіраваліся ў Гуту. Не даходзячы кіламетру паўтара, іх сустрэлі партызаны аўтаматным агнём. У адказ з суседніх вёсак фашысцкая артылерыя адкрыла бязладны агонь па лясному масіву. Дыверсійная група, якая ўстроіла засаду, адыйшла без страт. Жыхары былі папярэджаны партызанамі аб падыходзе фашыстаў да вёскі. У лес уцяклі амаль усе, засталася некалькі інвалідаў і прыстарэлых чалавек. Пасля артылерыйскага абстрэлу вакол вёскі фашысты прыйшлі ў Гуту, размясціліся на начлег. У 10 гадзін наступнага дня яны пайшлі з вёскі ў лес, у чаканні партызан. Жыхары вярнуліся ў свае дамы, а фашысты, акружыўшы вёску, пачалі падпальваць хаты. Усім загадалі ісці на калгасны двор, дзе паставілі ў рад насупраць нямецкага салдата з ручным кулямётам. Малады карэнасты паліцай падыйшоў да немца і прапанаваў растраляць палонных, у гэты час з-за гародаў падайшоў немец-афіцэр, які ўзначаліў аперацыю. Перакладчык нешта сказаў яму, і афіцэр прамовіў гучнае “найн!”. Затым праз перакладчыка ён

звярнуўся да жыхароў: “Ваша вёска – партызанская база! Вы партызанам пячэце хлеб! Лазні паліце, бялізну сціраеце, есці гатуеце!”. Жыхары ў апраўданне сталі казаць: “Узброеныя партызаны сілай прымушаюць нас гэта рабіць...”.

Афіцэр:

“Дык вось, каб бандыты падохлі з голаду, мы вашу вёску спалім, а вас вывезем у лагер, дзе вы будзеце жыць у супакоі і згодзе!”.

Замініраваўшы падыходы да вёскі, карнікі пакінулі охопленую полымем вёску, а ўсіх пагналі з сабой як жывы шчыт у накіраванні в.Дубраўка. Па дарозе фашысты спыняліся каля пяці партызанскіх могілак, прыкладамі збівалі дошчачкі з надпісамі аб загінуўшых.

У Дубраўцы немцы пастроілі ўсіх у калону і пагналі ў накірунку г.Клінцы, дзе нямецкімі ўладамі быў створаны канцэнтрацыйны лагер для Савецкіх мірных грамадзян. Канваіравалі гутлян праз в.Горню, на ноч загналі ў хлеў і прыставілі вартаўнічую ахову.

Падзеі на Курска-Арлоўскім накірунку летам 1943 года заставілі нямецкае камандаванне спешна адазваць свае франтавыя часці, кінутыя для партызан. Нямецкі афіцэр, які ўзначаліў аперацыю, пасля атрымання ім у дарозе пакета, (9 ліпеня) за вёскай Ніўнай загадаў развярнуць калону мірных жыхароў у адваротным накірунку і адвесці іх у Хоцімск. Праз два тыдні пасля доўгіх допытаў і пагроз жыхарам спаленай вёскі ўдалося вырвацца з засценак Хоцімскай нямецкай камендатуры з дапамогай жыхароў Хоцімска. Гутляне знаходзіліся ў лесе да вызвалення Хоцімскага раёна Савецкім войскам 26 верасня 1943 года.

Зіму сустрэлі ў в.Дубраўка, дзе жылі па 3-4 сям’і ў адной хаце. У канцы сакавіка 1944 года ў Гуце былі пабудаваны 3 зямлянкі і зноў, як у 1920 годзе, першым да родных абшараў прыехаў Харытон Лаўроў, за ім Дзмітрый Піліпенка і Максім Баравы. Паступова пачалі будавацца невялікія хаты. Усяго іх пабудавалі 10 сямей, аднак пасляваеннае адраджэнне Гуты не набрала сілы і жыццё ў ёй паступова згасла (*Дадатак №1*).

Апошнімі пакінулі вёску Гуту ў 1970 годзе М.Крайнеў з жонкай П.Крайневай і П.Лаўроў з жонкай А.Лаўровай.

Няма цяпер вёскі, толькі некалькі яблынь на месцы былых садоў стаяць на полі сярод лесу. Але колькі б не прайшло гадоў пасля той ліпеньскай раніцы 1943г., боль аб роднай вёсцы, якая не змагла адрадзіцца, яшчэ не пакінула сэрцы тых нямногіх гутлян, якіх жыццё раскідала па розных кутках некалі вялікай краіны. Вясной зноў зацвітуць яблыні, зазелянеюць лугі, прыляцяць птушкі, але не зазвіняць дзіцячыя галасы там, дзе Гута была...

Памятны знак усталяваны ў 1988 годзе ў гонар памяці спаленай вёскі Гута
нямецка-фашысцкімі акупантамі.
Зроблены з цэглы, на пліце надпіс. Агароджаны загараддзю.

Дабрацца да месца спаленай вёскі Гута можна па шашы Хоцімск-Іўкіна, не даязджаючы вёскі Дубраўка (каля 5 кіламетраў). Далей пешшу па праваму баку лясной сцяжынкай прыкладна тры кіламетры. У цяперашні час на гэтым месцы знаходзіцца памятны знак, усталяваны ў 1988 годзе ў гонар памяці спаленай нямецка-фашысцкімі акупантамі вёскі Гута.

Выкарыстаныя крыніцы:

Гута : [вёска ў Хоцімскім раёне] // Памяць : гісторыка-дакументальная хроніка Хоцімскага раёна / рэдкалегія: Г.П. Пашкоў (гал.рэд.) [і інш.] ; мастак Э. Э.Жакевіч. – Мінск : Беларуская Энцыклапедыя, 2003. – С. 576–577.

Гута. История одной деревни [Тэкст] : [о деревне Гута, которая была сожжена во время ВОВ] // Шлях Кастрычніка . – 2010. – 25 верасня. – С. 3.

Крывіцкі, В. Там, дзе Гута была [Тэкст] : да 60-годдзя вызвалення раёна / Віктар Крывіцкі // Шлях Кастрычніка. – 2003.– 8 мая.– С.2.

Похозяйственная книга д. Гута Батаевского с/Совета, Хотимского р-на, Могилёвской обл. за 1948 год

Похозяйственная книга д. Гута Батаевского с/Совета, Хотимского р-на, Могилёвской обл. за 1970 год

Шырокаў, А. Памяць [Тэкст] : звяртаемся да надрукаванага / А. Шырокаў, П. Шаўцоў // Шлях Кастрычніка. – 1987. – 11 красавіка. – С. 2.

Дакументы сведчаць

Па дакументальных
крыніцах атрымалася
высвятліць колькасць
насельніцтва вёскі ў розныя
гады яе існавання.

Гады	Колькасць двароў	Колькасць жыхароў
1948	14	76
1949	14	83
1950	14	77
1951	14	69
1952	14	58
1953	12	49
1954	10	42
1955	10	38
1956	10	43
1957	10	43
1958	10	38
1959	7	25
1960	7	25
1961	7	23
1962	7	22
1963	7	20
1964	7	20
1965	6	19
1966	6	18
1967	4	11
1968	1	4
1969	2	6
1970	2	6

ЗВЕСТКИ
аб страгах Батаеўскага сельсавета Хоцімскага раёна ў гады Вялікай Айчыннай вайны

Наименование населенного пункта	Количество накануне войны		Количество уничтоженных гитлеровцами		Угнано		Погибли на фронтах	Погибли в партизанских отрядах и в подполье	Количество дворов и населения на июнь 1969 г.
	дворов	в них населения	дворов	населения	в фашистское рабство	из них возвратились			
Орел	14	60	14	-	4	4	7		25/105
Еленовка	60	240	-	-	5	5	12		56/215
Батаево	110	330	100	-	7	7	46		96/347
Липаки	25	75	25	-	3	3	8		22/70
Князевка	21	84	21	-	4	4	7		29/85
Гута	16	64	-	-	5	5	3		2/7
Дубровка	59	236	41	-	5	5	21		68/221
Долгая Дуброва	12	36	-	-	-	-	5		14/51
Ясень	10	31	-	-	1	1	3		5/13
Красная Поляна	16	48	-	-	3	3	6		18/68
Голубовка	14	42	-	-	-	-	5		14/51
Труд	12	48	-	-	4	4	7		12/38
Михайловка	38	142	-	-	6	6	8		32/130
Троицк	18	54	-	-	-	-	14		15/58
Ивкина Слобода	49	147	-	-	5	5	20		40/121
Черченное	20	80	-	-	-	-	5		23/88
Ветка	47	188	-	-	5	5	22		43/163

Уполномоченный РК КПБ
Зав. общим отделом райисполкома

А.В.Кулябко

Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь, ф. 4683, воп. 3, спр. 768, л. 138.
Выявіў і падрыхтаваў да друку У.І.Лемянонак.

Спіс жыхароў вёскі Гута за 1948 г.

Дадзеныя Пагаспадарчай кнігі в.Гута за 1948 г. Калгас "Прагрэс", Батаеўскі с/Савет, Хоцімскі раён, Магілёўская вобл. (Кніга знаходзіцца ў архіве Батаеўскага с/Савета)

1. Прохорова Евдокия Григорьевна, 1907
Прохоров Тарентий Власович, 1907
-/- Иван Терентьевич, 1937
-/- Палагія Терентьева, 1939
-/- Нина Терентьева, 1941	-/- Анатолий Николаевич, 1927
-/- Вера Николаевна, 1930	11. Пилипенко Иван Дмитриевич, 1910
Пилипенко Марьяна Максимовна, 1910
-/- Параска Ивановна, 1932
-/- Владимир Иванович, 1946
-/- Нина Ивановна, 1946
2. Лавров Харитон Максимович, 1896
Лаврова Анастасия Сергеевна, 1900
-/- Иван Харитонович, 1924
-/- Пётр Харитонович, 1929
-/- Клавдия Харитоновна, 1933
-/- Валентина Харитоновна, 1941
-/- Маруся Харитоновна, 1945	7. Петушкова Барвара Евдокимовна 1900
Петушков Кандрат Егорович 1898
-/- Ксения Кандратовна 1924
-/- Николай Кандратович 1926
-/- Василий Кандратович 1926
-/- Пётр Кандратович 1930
-/- Палагія Кандратовна 1935
-/- Дмитрий Кандратович 1937
-/- Валентина Кандратовна 1940
-/- Тамара Кандратовна 1943	12. Пилипенко Дмитрий Карлович, 1883
Пилипенко Барвара Ильинична, 1887
-/- Михаил Дмитриевич, 1927
3. Лавров Кирилла Андреевич, 1895
Лаврова Хадора Ивановна, 1889
-/- Пётр Кириллович, 1924
-/- Параска Кирилловна, 1932
-/- Лаврова Анастасия Емельяновна, 1930	8. Пилипенко Матрона Кузьминична, 1889
Никольченко Полина Савельевна, 1922
Никольченко Михаил Давыдович, 1925
Пилипенко Степанида Савельевна, 1926
Пилипенко Мария Савельевна, 1924	13. Баравой Максим Иванович, 1890
Баравая Агния Яковлевна
-/- Евдокия Максимовна, 1920
-/- Абрам Максимович, 1922
-/- Дмитрий Максимович, 1924
-/- Вера Максимовна, 1927
-/- Иван Максимович, 1930
-/- Владимир Максимович, 1931
4. Крайнев Михаил Викторович, 1926
Крайнева Пелагея Кирилловна, 1922
Ларченко Валентина Ильинична, 1943
Крайнева Евгения Михайловна, 1947	9. Рафеев Евдокия Петровна, 1899
Рафеев Михаил Раманович, 1923
-/- Анатолий Раманович, 1930	14. Пилипенко Василий Семёнович, 1887
Пилипенко Зинаида Захаровна, 1900
-/- Мария Васильевна, 1924
-/- София Васильевна, 1926
-/- Серафима Васильевна, 1926
-/- Евдокия Васильевна, 1936
-/- Татьяна Васильевна, 1939
-/- Иван Васильевич, 1940
-/- Надежда Васильевна, 1942
5. Лашанкова Прасковья Самуиловна, 1887
Старостенка Александра, 1923
Лашанкова Екатерина, 1936	10. Рацеев Иларион Ермалаевич, 1908
Рацеева Лукерья Рамановна, 1901
-/- Ерина Иларионовна, 1929
-/- Фёдор Иларионович, 1935
-/- Михаил Иларионович, 1947	
6. Рафеев Никита Ильич, 1890
Рафеев Анна Ивановна, 1893		

Спіс жыхароў вёскі Гута за 1970 г.

Дадзеныя Пагаспадарчай кнігі в.Гута за 1970 г. Калгас "Прагрэс", Батаеўскі с/Савет, Хоцімскі раён, Магілёўская вобл. (Кніга знаходзіцца ў архіве Батаеўскага с/Савета)

1. Лаврова Федора Ивановна, 1889
Лавров Пётр Кириллович, 1924
Лаврова Анастасия Емельяновна, 1930
Лаврова Татьяна Петровна, 1957 | 2. Крайнев Михаил Викторович, 1926
Крайнева Пелагея Кирилловна, 1922 |
|---|---|

**Беларуская вёска Гута:
спаленая памяць аб вайне**

на беларускай мове

Складальнік: Г.К. Кадаценка

Адказы за выпуск: А.Ф.Лутчанкова

Хоцімская раённая бібліятэчная сетка
Батаеўская сельская бібліятэка-музей

213676, Магілёўская вобл., Хоцімскі р-н, в.Батаева

Тэлефон: 8 (02247) 27 489

Эл. пошта: botbib@ya.ru